

nőtt korokban is eljárnak majd oda. Az iskolának tehát erre számítva a mozilátogatás szempontjából is el kell végeznie a tanítvány nevelését. Ez elsősorban az erkölcsi és az esztétikai érzék kiművelésével történhetik. Hozzá kell szoktatni a tanulókat olyan filmek megnézéséhez, melyek alkalmasak arra, hogy felkeltsek bennük a szépnek, a jónak az érzését, melyek elősegítik a becsületességnek, a szociális és baráti érzéknek kifejlődését. Azt is meg kell velük értetni, hogy melyik film miért szép és jó, hogy a másik miért ártalmas, mik a fogyatkozásai. Nem lenne szabad olyan filmet bemutatni a tanulóknak, melyet rávonatkozó magyarázat meg nem előzött. Ez a megelőző magyarázat, ismertetés a gyermek gondolkodó és értékelő képességét is működésre indítaná a film pergetése közben. Utána pedig röviden ki kell emelni a lényeges pontokat, amelyek leginkább érdemesek arra, hogy a gyermek megőrizze őket. Természetesen nem szigorúan vett oktatásról van itt szó, hiszen az a fontos, hogy a gyermek természetes ítélő és értékelő érzékét szabadon engedjük működni, de ezt a működést kell úgy irányítani, hogy a helyes irányban fejlődjék, hogy idővel a gyermek saját maga is könnyen és biztosan tudjon különbséget tenni jó és rossz, értékes és értéktelen filmek között.

Az igazi lelki szabadság nagyon értékes, éppen azért nagyon ritka kincs. Az emberek könnyen hajlandók megfosztatni magukat tőle. Meg kell próbálni minden eszközt, hogy a gyermektől távol tartsunk minden olyan hatást, amely megsebezheti vagy egész életére letörheti. Meg kell vizsgálni az újabb idők alkotásainak, a rádióinak, a mozinak, a gramofonnak hasznos és káros oldalait. Hasznosítani kell belőlük, ami megkönnyíti, elősegíti a nevelő munkáját és távol kell tartani a gyermeket mindattól, ami lelki szabadságát és helyes fejlődését meggyöngíthetné, mert csak így lehet megvalósítani, hogy a holnap embere az új idők forгатagában is szabad és önmagával rendelkező személyiség lehessen.

Terestyéni Meinrad.

IRODALOM.

Magyar felsőoktatás. Az 1936. évi XII. 10.—XII. 16-ig tartott országos felsőoktatási kongresszus munkálatai. Közzéteszi *Hóman Bálint* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, szerkesztette *Mártonffy Károly*. I—III. kötet. Budapest, 1937. 338+377+415 lap.

Régen közmeggyőződés már, hogy a magyar közoktatás ágazatai közül a felsőoktatás az, mely sok évtized óta tartó, de legalább is felszázados, sőt jogi részében ennél is régibb idő óta való megmerevedettsége miatt sürgős reformokra szorul, s mégsem ez az ágazat, hanem az elemi és középfokú, leginkább pedig maga a *középfokú* oktatás az, mely — szinte beteges reformláz

áldozataként — több mint felszázad óta úgyszólván állandóan, mondjuk évtizedenkinti, sőt évtötödönkinti mélyreható, gyökeres változtatások és újítások pergőtüzében él.

A magyar középiskolai reformok zürzavaros történetét elrettentő tanulságul meg kellene írnia valakinek a közel jövőben. Igaz, hogy ezzel a multat még nem történetté tenni nem lehetne.

Mindennek szomorú tudatában örülnünk kell most az előttünk levő műláttára, mert végre jelét mutatja annak, hogy a magyar szellemi élet intézői helyesebb irányba térve, termékenyebbnek ígérkező területre, a felsőoktatás területére szándékoznak átvinni reformtörekvéseik erélyét. S ha e szándékok, törekvések, tervek nem maradnak a jámbor óhajítások stádiumában, hanem valóban a megvalósulás állapotáig jutnak, akkor a magyar magasabbfokú művelődésnek, közelebről tekintve a magyar közoktatás ügyének, de egyben a pedagógiai irodalomnak történetírója is annak idején nemcsak valóban értékes és tanulságos gyűjteményként fogja jellemezhetni az előttünk levő háromkötetes kongresszusi munkálatot, hanem olyan — mondhatnám — történeti okmánytárként is, melynek gazdag gondolattermése célját tényleg nem tévesztette el, hanem régóta kívánatos és esedékes felsőoktatási reformintézkedések elsőrangú és nagyértékű forrásául, első lépésül szolgált.

Ebből a szempontból s ilyen értékeléssel olvassuk a három testes kötetből álló gyűjteményt, mely a magyar felsőoktatás tárgyában 1936. decemberében tartott országos kongresszuson elhangzott beszédeket, fejtegetéseket, szakvéleményeket, javaslatokat, általában a kongresszus egész menetét és tartalmát felölelő, eszmékben gazdag anyagot tárja föl egész terjedelmében, mégpedig a felsőoktatás minden ágazatának lényegét és céljait, törekvéseit és intézményeit rendszeresen tárgyaló feldolgozásban. Nem hivatalos állásfoglalásról, hanem a felsőoktatás gyakorlati terén élő és munkálkodó kiváló szaktudósoknak és tanároknak eszmékben, ötletekben, tervekben bővelkedő egyéni nyilatkozatairól van szó, nem törvények és szabályzatok gyűjteményéről és mégis a felsőoktatás eszmevilágának kódexéről. Hogy nem minden fölmerülő véleményt vagy tervet helyeselünk benne, akár mi, akár más olvasó, az az ilyenfajta, sok önálló egyéniségtől eredő nyilatkozatgyűjtemény esetében természetes következményként fogadható el, tanulság híján azonban alig van egy is az elhangzott hosszabb-rövidebb szakvélemények között.

Az egész magyar felsőoktatásra vonatkozó gondolatomb természetzerű elrendezésében jelenik meg a gyűjtemény során. A „Megnyitás. Általános szakosztály“ alcímet viselő I. kötet bevezetésül a megnyitó ülés programmszerű előadásait tartalmazza *Horthy Miklósnak*, Magyarország kormányzójának megnyitó beszédétől kezdve *Hóman Bálint* akkori közoktatásügyi miniszternek „a felsőoktatás tervezett reformjáról“, *Kornis Gyulának*, a magyar pedagógiai élet vezető egyéniségének „az egyetemi oktatás főbb kérdéseiről“ és *Imre Sándornak*, a magyar neveléstudomány egyik legjelesebb munkásának „az egyetem nevelési feladatairól“ szóló programmatikus fejtegetéseig s mintegy irányt szab és célokat tűz ki a tárgyalások részére.

Az államfő szózata nem akármilyen, csak éppen korszerű reformjavaslat iránti óhaját fejezi ki, hanem olyan reformot sürget, melynek értelmében „a tudomány művelését és a magyar ifjúság egyetemi oktatását a nemzet szellemi és erkölcsi erőinek fokozására az eddiginél is nagyobb mértékben lehet gyümölcsöztetnünk“. Valóban magas, történeti jelentőségű célkitűzés ez, mely a nemzet leghivatottabb, a világháború befejezése után magasabbrendű küldetéssel jött egyetlen vezérének fennkölt lelkületéről, tisztánlátásáról és nemzeti öntudatáról tesz bizonyosságot.

Kornis Gyula történetileg megalapozott fejtegetései az egész gyűjtemény legmélyrehatóbb tanulmánya, mely a szerzőjétől megszokott széleskörű, nagy tudással, filozófiai és kultúrpolitikai alapokon nyugvó rendszeres gondolkodással, megkapó eszméknek sokaságával, kristálytisza szerkezetével és világos előadásával ragad meg bennünket s mindenképen méltó azokhoz a beszédekhez és tanulmányokhoz, melyek Kornis Gyulának, a budapesti egyetem volt nagyhírű rektorának tollából az egyetemi oktatás lényegéről, feladatáról, történetéről és másnemű témáiról a Pázmány Péter-tudományegyetem 300 éves jubileuma alkalmával megjelentek. A kongresszus tárgyalásait bevezető, előttünk levő előadásnak az éppen a jeles tulajdonsága, hogy e fejtegetések Kornis e tárgyú tanulmányai után is új szempontokat, új megvilágítást érvényesítenek s éppen a jövő gyakorlati feladatainak érdekében tárgyalják a kérdéseket.

Nem kevésbé fontos eszmék és elvi kérdések merülnek föl Imre Sándornak, pedagógiai életünk és tudományunk másik jelesének az egyetem nevelési feladatairól szóló fejtegetéseiben, melyeknek leglényegesebb gondolatát „az egyetemnek a nemzet sorsáért való felelősségéről“ vallott eszményi felfogásának és nemzetnevelői meggyőződésének kifejezéseként olvashatjuk a szerző magas színvonalú tanulmányában.

Az I. kötetben foglalt s az általános szakosztály tárgyalásainak tartalmát bemutató többi tanulmány és beszéd, vélemény és nyilatkozat, javaslat és terv olyan tárgyakról szól, melyek az egyetem minden karára nézve közös érdekűek. Külön tanulmányok szólnak az elmélet és gyakorlat szempontjairól az egyetemi oktatás célkitűzésében (*Schütz Antal*), a középiskolák és főiskolák kapcsolatáról (*Husztí József*) sok hozzászólással, az egyetemek magántanári intézményéről (*Grósz Emil*), az intézeti és szemináriumi oktatásról és a tanársegédek szerepéről (*Domanovszky Sándor*), az egyetemi vizsgálatokról és szigorlatokról általában (*Erekly István*), a tanulmányi időről, előadáslátogatásról, kollokviumról (*Eckhardt Sándor*), számos hozzászólással, a tudomány nemzetköziségéről és a nemzetközi együttműködésről (*Magyary Zoltán*), a második nemzedékbeli amerikai magyar ifjaknak hazai főiskolákon való tanulásáról (*Krisztics Sándor*), külföldi oklevelek honosításáról és külföldi állampolgárok-
nak az egyetemekre való felvételéről (*Pekár Mihály*) hozzászólásokkal, a főiskolák és az ifjúsági egyesületek viszonyáról (*Br. Brandenstein Béla*), az egyetemi könyvtárakról (*Pasteiner Irán*), függetlenül a diákszociális és testnevelési alosztályban az ifjúság tanulmányi és szociális helyzetéről az egyetemi reform szempontjából (*Szandtner Pál*) több hozzászólással, a főiskolai ifjúság egészség-

védelméről (*Neuber Ede*), a főiskolai testnevelésről és sportról (*Laky Dezső*), végül a testnevelő-tanárképzés irányairól (*Szukoráthy Imre*) néhány szakzerű hozzászólással.

E kötet olvasgatása közben, anyagát és tartalmát a II. és III. kötet tartalmával összehasonlítva, könnyen megállapítható, hogy az elméleti pedagógiai tudomány elvi kérdései iránt érdeklődő olvasók figyelmét leginkább a részletesebben ismertetett I. kötet ragadhatja meg. A másik két kötet nem szorosán vett főiskolai pedagógiai kérdésekről szól, hanem az egyes egyetemi karok különleges problémáit tárgyalja, kivéve a hittudományi karét, melynek szervezete nem világi, hanem egyházi tanulmányi kérdés s azért a kongresszuson nem szerepelt.

Az egyes karok kérdései között legidősebbek, legfontosabbak azok a javaslatok, kívánalmak, melyek a jogi oktatásról szóló tanulmányokban foglaltatnak a jogi és közgazdasági szakosztály tárgyalásainak menete során. Bizonyára a jogi oktatás kérdései a legégetőbbek, mert felsőoktatásunknak ez az Achilles-sarka. Az oktatásnak ez az ágazata, bár egyike a legrégebbeknek, mégis a legelmaradottabb, egyrészt a gyakorlati élettel való összefüggés szempontjából, másrészt a nevelői jelleg hiányánál fogva. Más szóval mondva: a jogi oktatás szorul a legmélyebbreható, leggyökeresebb reformra, ha azt akarjuk, hogy a századok óta főleg jogi (helyesebben: jogász) életet élő magyar nemzet jogi művelődését valaha még komolyan vegye a jövőnk közvélemény. Meg kell szűnnie a jogi oktatás komolytalanságának, ki kell irtani a „mezei hadak” intézményét, el kell tűnnie a jogi karok felületes diplomagyártó szerepének. A kongresszus tárgyalásának és az ott elhangzott egyéni szakvélemények hangoztatóinak dícséretére legyen mondva, hogy a hagyományos jogi oktatás elfajulásaival és gyarlóságaival szemben a résztvevő szakemberek minden föl-szólalásában komoly célzatok tanúskodnak a magasabbrendű felfogásról, miből — ha a jogi oktatás reformja ezek értelmében fog megvalósulni — értékes eredményeket várhat nemzeti művelődésünk. Ez annál inkább remélhető, mert valóban jogi közéletünk legjelesebbjei, az elmélet és gyakorlat emberei egyaránt, egyetemi professzorok és magas állású, vezető szerepet játszó közigazgatási tisztviselők fejtettek ki egyrészt elvi kérdéseket, másrészt gyakorlatias kívánalmakat a jogi oktatás terén. E kötetet egyébként, gyakorlati jellegének kidomborításául, a budapesti egyetem jog- és államtudományi karának 1932. évi reformjavaslataiban foglalt szabályzattervezetek rekesztik be.

Hasonlóképpen gyakorlati jelentőségű a gyűjtemény III. kötete, mely azonban három, részben kisebb anyagot tartalmaz egy-egy különálló felsőoktatási ágazatnak kérdéseiről: a bölcsészettudományi, az orvosi és közegészségügyi és végül a műszaki osztály, vagyis a műegyetemi oktatás megoldandó problémáiról.

Már ez a körülmény, hogy az utóbbi három ágazatnak tárgyalásai együttvéve csak annyi terjedelmet igényelnek a gyűjteményben, mint a jogi oktatás kérdései, egymaga jelzi és bizonyítja, hogy az egyetemi reform súlypontjának a jogi oktatás területére kell esnie, hogy a jogi oktatás reformjának kell leg-

radikálisabbnak lennie, ha korszerű s valóban értékes tényezője akar lenni a jövő magyar életnek.

Végigtekintve a rendkívül mélyenjáró és sokoldalú tárgyalásokon, melyeknek hű képét kapjuk a gyűjteményben s melyekben mintegy harmadfélszáz tudós, a magyar tudomány pedagógiai érdeklődésű képviselőinek színe-java vett részt 41 önálló tanulmánnyal és 200-nál több érdemleges hozzászólással, — megállapíthatjuk, hogy nem a kongresszus résztvevőinek együttes szellemén fog múlni, hogy a magyar felsőoktatás jövője üdvösen kialakul-e vagy sem, hanem a tanügyi kormányzat elhatározásának erején és tevékenységének ütemén és gyorsaságán. Az előttünk levő gyűjtemény tartalma a legjobb reményekkel biztat e tekintetben, bár kissé lehangelő, hogy a kongresszus befejezése, tehát közel két esztendő óta semmi sem történt e téren. Szeretnők hinni, hogy az országos kongresszus mégsem volt és mégsem lesz pusztába kiáltott szó s az előttünk levő gyűjtemény nem fog eredménytelen törekvések pusztája irodalmi emléke maradni.

Gyulai Agost.

Dr. Gál Kelemen: Jakab Elek élet- és jellemrajza. Cluj-Kolozsvár. 1938.

Több évtizedes tanárság és több évtizedes igazgatóság után 1925-ben vonult nyugalomba Gál Kelemen, az ismert nevű, kiváló pedagógus, de ezt a szót „nyugalomba“ csak képletes értelemben szabad érteni. Gál Kelemenben van valami a Brassai örökké nyugtalan, örökké tevékenykedést kereső szelleméből. Mindig tanul és tanít s ha már a megváltozott viszonyok miatt ott hagyta is az iskolát, nevelői és iskolaszervező munkájának színterét, a munkát annál kevésbé tudta abbahagyni. Fiatalkorában inkább az iskolavezetés szempontjából, tehát a legjobb értelemben vett gyakorló szempontból érdekelték a nevelés újabb eredményei (*Újabb irányok a pedagógiában.* 1911) és a magyar művelődésre ható nagy pedagógusok (*A jó tanár* c. alatt pompás arcképet rajzolt 1916-ban Kuncz Elekről, a nagy főigazgatóról), a történelmi változások s az iskolától való megválása után pedig teljes erővel és lelkesedéssel fordult az elméleti és történelmi problémák felé. A megváltozott pedagógiai állapotokra éles világot vet *A nemzetnevelés román megvilágításában* című tanulmánya, kitűnő esszét írt Brassairól, a magyartalanság üldözöjéről, és történelmi értékű korszakról *Ferenc Józsefről és koráról, A kolozsvári unitárius kollégium történetéről.* Mint sejtethetjük, mind a Ferenc József püspökről írt monográfia, mind a kolozsvári kollégium történetének enciklopedikus ábrázolása nem csupán az unitárius közösség, hanem egyúttal az erdélyi magyarság életének is pragmatikus rajza.

Jakab Elek életrajzában is különös tekintettel van ugyan az unitárius vonatkozásokra, de írásából mégis az erdélyi kultúra és az erdélyi magyar élet történelmi levegője áramlik az olvasóra. Erdélyi korszak elevenedik meg már Jakab Elek gyermekkorának rajzában is, amint halljuk, hogy Szentgerice községben téli időben is már hajnali négy órakor felkölti a falusi fiúkat és lányokat a mester házában elhelyezett csengetyű s amint halljuk, hogy a gyermekek a mester ablakai alatt elmenve kimért egyhangúsággal köszönnek: *Bonum mane, domine rector!* Palatáblákra írnak a kicsinyek és papírra a nagyobb gyermekek.